

Evaluarea internă a calității programelor de studiu

Mihail Voicu

Acad. Prof. Univ. Dr. Ing.
Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași
mvoicu@ac.tuiasi.ro

Rezumat: Calitatea învățământului universitar constituie o preocupare foarte importantă în marea majoritate a universităților și statelor lumii ca urmare a unor evoluții socio-culturale și societale majore. În această lucrare se au în vedere două astfel de evoluții: masificarea învățământului universitar și competiția pentru ocuparea unui loc de muncă. Efectele lor determină redefinirea misiunii învățământului în general și a celui superior în special și promovarea unor strategii proactive privind calitatea educației la nivel sistemic și instituțional. În acest cadru, un rol cardinal îl are evaluarea și asigurarea internă a calității. În această notă se prezintă, la nivel principial, dar pornind de la experiența concretă acumulată în Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, problematica evaluării interne a calității a educației.

Cuvinte cheie: evaluare internă, masificarea învățământului universitar, strategii proactive.

Abstract: The quality of university education is an important concern in most universities and states of the world as a result of some major socio-cultural and societal developments. In this paper we have in view the following two developments: massification of higher education and competition on labor market. Their effects have determined the redefinition of the mission of higher education and the promotion of proactive, systemic and institutional strategies. In this context, the internal education quality assessment plays a key role. In this note, starting from the practical experience gained from the Technical University „Gheorghe Asachi” of Iasi, we present some principle issues of the internal quality assessment of higher education.

Keywords: internal evaluation, massification of higher education, proactive strategies.

Introducere

Calitatea învățământului universitar constituie o preocupare foarte importantă în marea majoritate a universităților și statelor lumii ca urmare a unor evoluții socio-culturale și societale majore. În această notă se au în vedere două astfel de evoluții: masificarea învățământului universitar și competiția pentru ocuparea unui loc de muncă. Efectele lor determină redefinirea misiunii învățământului în general și a celui superior în special și promovarea unor strategii proactive privind calitatea educației la nivel sistemic și instituțional. În acest cadru, un rol cardinal îl are evaluarea și asigurarea internă a calității. În această notă se prezintă, la nivel principial, dar pornind de la experiența concretă acumulată în Universitatea Tehnică „Gheorghe Asachi” din Iași, problematica evaluării interne a calității a educației.

Două evoluții socio-culturale și societale cu efecte asupra calității educației

Evoluțiile socio-culturale și societale care determină universitățile să adopte strategii proactive privind calitatea educației la nivel sistemic și instituțional sunt bine cunoscute¹. În această notă se au în vedere numai două astfel de evoluții ale căror efecte asupra calității educației trebuie luate în considerare de universități și anume:

(1) *Masificarea învățământului universitar.* Aceasta constituie o evoluție socio-culturală și societală normală a postmodernității, direct susținută de creșterea bunăstării generale a populației și

¹ Vlăsceanu, Lazăr, „Asigurarea calității în educație”. Masa rotundă „Noi politici în domeniul învățământului superior și cercetării științifice din România”. UNESCO-CEPES, București, 22 martie 2005.

de avantajele potențiale și efective ale creșterii calificării forței de muncă, în special prin studii universitare. Dar masificarea implică și conduce, în mod necesar și inevitabil, la noi forme de organizare a educației în care nu se mai pot utiliza fără adaptări adecvate, în toate ciclurile instruirii, criteriile eliminatorii de tip selectiv și elitist. Acestea au dominat în învățământul universitar clasic, atât pentru studenți cât și, mai cu seamă, pentru personalul didactic. În același timp, masificarea învățământului universitar, prin cuprinderea neselectivă a unui număr foarte mare de tineri, cu aptitudini intelectuale și pregătire de bază situate, inerent dar natural, între limite foarte largi, poate avea efecte negative asupra calității educației. Pe de altă parte, trebuie avută în vedere și o altă componentă, implicită, a masificării învățământului universitar. Este vorba de masificarea simultană a personalului didactic, pentru care sistemele de evaluare și asigurare a calității educației trebuie aibă soluții și strategii pentru eliminarea posibilelor efecte negative.

(2) *Competiția pentru ocuparea unui loc de muncă.* Urmarea firească a masificării învățământului universitar este creșterea numărului posesorilor de diplome universitare. Implicit sporește competiția pentru locuri de muncă bine salarizate, care totodată să asigure posibilități de dezvoltare personală. În acest context, atât beneficiarii direcți ai serviciilor educaționale și cât și angajatorii lor, în mod întemeiat, formulează condiții și cer informații detaliate privind calitatea educației universitare.

Efectele acestor evoluții (a)sincrone, înlănțuite și interconectate trebuie evaluate și valorificate în cadrul unui feedback instituțional riguros, hotărâtor pentru generarea unor strategii manageriale eficiente în conducerea instituțională și în domeniul asigurării calității educației. Evident, efectele negative ale masificării trebuie compensate, nu prin reglementări și măsuri (anacronice) anti-masificare, ci prin acțiuni de organizare a activităților din universitate și de asigurare a calității educației inclusiv la nivel sistemic, de adaptare a procesului didactic, de creștere a calificării personalului didactic, de centrare pe student a procesului instructiv educativ, și de asigurarea unui cadru organizatoric stimulat pentru dezvoltarea cercetării științifice. Toate acestea trebuie să vină în întâmpinarea exigențelor tuturor partenerilor prezenți pe piața muncii.

În acest context, principalele adaptări necesare și adecvate se pot realiza prin următoarele categorii de măsuri:

- încadrarea structurilor universitare de conducere (educative, de cercetare științifică și administrative) cu conducători instruiți în domeniul managementului în general și al celui universitar în special, precum și al managementului asigurării și evaluării calității educației, care să elaboreze și să aplice proactiv, consecvent și coerent strategii și politici în sensul creșterii calității educației;
- încadrarea structurilor de asigurare și evaluare a calității educației cu personal calificat în asigurarea și evaluarea calității, precum și în al managementului și al formării de personal în acest domeniu, care să ofere suportul calificat, teoretic și practic, pentru elaborarea și aplicarea de strategii și politici în sensul creșterii calității educației, și care, implicit, să stimuleze încrederea în *calitatea* asigurării și evaluării calității educației și formarea unei culturi a calității;
- organizarea învățământului universitar pe cicluri de învățământ, care, prin stratificarea ascendentă a nivelurilor de calificare realizate, să promoveze și să stimuleze excelența în instruire și în cercetarea științifică; cele trei cicluri Bologna (studii de licență, de masterat și de doctorat), generalizate la nivel european, asigură, ca o premisă necesară, cadrul organizatoric pentru promovarea excelenței pe măsura și pe criteriile similare celor din prestigioasele universități clasice;
- (re)proiectarea (periodică a) programelor de studiu pentru actualizarea conținutului în pas cu dezvoltarea teoretică și aplicativă a domeniului, pe baza unor proceduri riguroase, și în conformitate cu prevederile cadrului național al calificărilor, cu criteriile, standardele și indicatorii de calitate adoptați la nivel național, precum și cu informațiile obținute prin consultarea studenților, a foștilor absolvenți, a organizațiilor profesionale și a organizațiilor patronale;

- evaluarea calității educației, conform prevederilor legale, cu acordarea de calificative și adoptarea de măsuri de asigurare și creștere a calității educației;
- instituționalizarea clasificării universităților în funcție de performanțele în procesul instructiv – educativ, al calității educației, precum și în domeniul cercetării științifice.

Evaluarea internă a calității educației

Procesul instructiv – educativ este o activitate umană (psihosocio-culturală) complexă, bazată pe comunicare interumană, transmiterea (de către personalul didactic a) cunoașterii pentru informarea și formarea profesională (a studenților), organizare, logistică adecvată și, nu în ultimul rând, interacțiuni societale, în care au loc desfășurări paralele, înlănțuite și cu feedback. Ca urmare, evaluarea internă a calității educației, trebuie abordată holistic și multicriterial în scopul obținerii, în final, a unei imagini de ansamblu cât mai apropiate de realitatea evaluată.

În procesul instructiv – educativ, privit analitic, se pot distinge însă o gamă variată de subprocese, care, din punct de vedere practic, pot fi evaluate distinct, și conform compartimentărilor structurale și naturii diferite a activităților. Aceste compartimentări sunt reglementate pe baza unor proceduri care pot fi grupate în următoarele categorii²:

- proceduri generale (exemple: controlul documentelor, controlul înregistrărilor; controlul serviciului neconform; acțiuni preventive; acțiuni corective; analiza efectuată de management);
- proceduri operaționale manageriale (exemple: elaborarea procedurilor și instrucțiunilor de lucru; funcționarea comisiei de etică universitară, funcționarea structurilor și funcțiilor de conducere, organizarea și funcționarea comisiei pentru evaluarea și asigurarea calității; organizarea și desfășurarea alegerilor conducerilor academice);
- proceduri operaționale pentru procesele de bază (exemple: organizarea activității didactice; elaborarea planurilor de învățământ; examinarea și notarea studenților; inițierea, aprobarea monitorizarea și evaluarea periodică a programelor de studiu; evaluarea internă; organizarea și desfășurarea admiterii; finalizarea studiilor universitare; evaluarea cadrelor didactice de către management; evaluarea cadrelor didactice de către studenți; evaluarea colegială a cadrelor didactice; prelungirea activității didactice ca titulari a profesorilor și acordarea sau prelungirea statutului de profesor consultant; evaluarea instituțională internă; organizarea și desfășurarea activităților de perfecționare a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar)
- proceduri operaționale pentru procesele suport (exemple: organizarea și funcționarea bibliotecii; activitatea comisiei de inventariere; încasarea valorilor bănești, urmărirea încasărilor și cheltuielilor; închirierea spațiilor; organizarea și funcționarea comitetului de securitate și sănătate în muncă; prima intervenție în caz de incendiu)
- ghiduri (exemple: elaborarea rapoartelor de autoevaluare a programelor de studiu; elaborarea raportului de evaluare instituțională).

Evaluarea internă calității programelor de studiu

Pentru asigurarea și evaluarea calității programelor de studiu, un instrument deosebit de eficient pentru realizarea unui feedback instituțional riguros îl constituie *raportul de evaluare internă*. Acesta este menționat în reglementările legale în vigoare³, iar realizarea și utilizarea lui eficientă în fundamentarea strategiilor de asigurare a calității educației este de competența managementului academic.

Premisa pentru realizarea unor rapoarte de evaluare internă a programelor de studiu obiective și de bună calitate, pe lângă implicarea unor cadre didactice cu reputație de corectitudine bine stabilită,

² Consiliul Academic al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi” din Iași, coord. Mihail Voicu, „Manualul procedurilor pentru evaluarea și asigurarea calității”. Iași, . Politehnum, 2008.

³ Metodologia de evaluare externă, a standardelor, a standardelor de referință și a listei indicatorilor de performanță a Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior.

este existența unei *proceduri de evaluare internă a calității*. Țintind spre o diagnoză cât mai corectă a programelor de studiu, această procedură trebuie să fie instituită cu acordul cât mai larg al mediului academic și cu aprobarea senatului universității.

Firește, conținutul unei astfel de proceduri se stabilește de către fiecare universitate în mod autonom și în contextul abordării sistemice a managementului calității educației.

Conceperea procedurii de evaluare internă a calității educației se bazează pe o abordare profesionistă a problematicii calității educației și pe parcurgerea unor etape de lucru bine definite. Evaluarea internă începe cu *raportul de autoevaluare a programului de studiu* realizat, conform unei proceduri distincte, de organizatorii respectivului program. Ea se încheie cu evaluarea colegială (în sensul *peer-review*), de către o echipă internă formată din 2-3 experți. Membrii acestei echipe sunt cadre didactice din universitate, dar din afara facultății organizatoare, neimplicate în programul evaluat, și selectați dintre experții evaluatori externi înscrisi în registrul național⁴ în domenii de studiu cât mai apropiate de al programului de studiu evaluat.

Evaluarea internă constă în:

- *studiul* raportului de autoevaluare
- *vizita* la fața locului
- *examinarea* critică, în conformitate cu reglementările în vigoare la nivel național a întregii documentații cu privire la gradul de îndeplinire a standardelor de calitate
- întocmirea unui proces verbal în care se consemnează rezultatele evaluării interne.

În procesul verbal se prezintă concluziile evaluării, se menționează standardele de calitate neîndeplinite și se fac recomandări de corectare atât a raportului de autoevaluare cât și, mai cu seamă, a realităților pe care acesta le prezintă. După realizarea tuturor corecturilor de către organizatorii programului de studiu, raportul de autoevaluare rezultat se supune dezbaterii în biroul senatului. Prin aprobarea acestuia, el devine *raportul de evaluare internă a programului de studiu*. În această formă el poate deveni public și, dacă este cazul, pe baza lui se solicită *evaluarea externă a programului de studiu*.

Pentru parcurgerea acestui proces într-un cadru normativ unitar, este recomandabil ca procedura de evaluare internă să fie structurată după cum urmează:

- scopul procedurii, domeniul de aplicare, și documentele de referință pe care se bazează;
- definiții pentru noțiuni cu care se operează în cadrul procesului de evaluare, cum sunt următoarele: program de studiu, calificare, standarde de calitate, evaluare a calității, asigurare a calității, raport de autoevaluare, raport de evaluare internă, evaluare externă, echipă de evaluare internă, criterii de evaluare, dovezi de evaluare, domeniu al evaluării, plan de evaluare, concluzii ale evaluării, constatări ale evaluării;
- activitățile de evaluare cu referire la:
 - structurile instituționale implicate, principiile de evaluare (legalitate, independență, obiectivitate, imparțialitate, transparență, responsabilitate personală, profesionalism, deschidere către nou, dialog colegial, confidențialitate);
 - etapele evaluării interne și conexiunile cu alte proceduri și procese din universitate;
 - pregătirea activităților;
 - echipa de examinare a raportului de autoevaluare, de vizită la fața locului și de întocmire a procesului verbal;
 - aprobarea raportului de evaluare internă;
- definirea responsabilităților (nivele ierarhice și compartimente structurale) și a înregistrărilor (proces verbal, lista elementelor din raport neconforme cu standardele de calitate, recomandări pentru măsuri corective).

⁴ Registrul de evaluatori al ARACIS.

Concluzii

Procedura de evaluare internă este numai o componentă, importantă desigur, a sistemului de management al calității. Acesta conține un complex de proceduri, care se aplică pentru realizarea celor mai importante activități educaționale⁵. Utilizarea lor trebuie să asigure ca procesul educațional să fie de calitate cât mai înaltă, să fie centrat pe student, să promoveze dezvoltarea științei și tehnologiei și afirmarea potențialului uman. Aceste ținte constituie totodată un obiectiv strategic important: procedurile trebuie să devină instrumente instituționale fiabile, să confere predictibilitate activităților educaționale și să contribuie la formarea unui mediu academic emulativ, stimulat, orientat spre rigoare și excelență, cât mai puțin sensibil la influențe nelegitime. Evident, realizarea acestui obiectiv major, menit să producă un feedback benefic pentru calitatea educației, este condiționată de aplicarea convingătoare, riguroasă și consecventă în timp și unitară în spațiul academic, a procedurilor instituite cu acordul comunității academice.

În cadrul evaluării externe a calității educației toate acestea trebuie să facă parte din considerentele de apreciere a nivelului calitativ al educației. Între acestea calitatea raportului de evaluare internă, obiectivitatea și acuratețea reflectării realităților evaluate, dar mai ales măsurile corective generate pe baza lui, reflectă în modul cel mai fidel cu putință locul care se acordă calității educației atât în cadrul programului de studiu evaluat cât și la nivelul managementului academic al universității și facultății. Exact în acest context, evaluarea externă a calității educației de către agenții naționale și evaluarea externă a acestora de către agenții europene recunoscute trebuie să constituie obligații legale adecvat adaptate / adaptabile în conformitate cu natura umană.

Rezultatele tuturor evaluărilor trebuie să fie publice. Astfel devine posibil ca toate părțile interesate să aprecieze în ce măsură un anumit program de studiu sau o anumită universitate sunt capabile să desfășoare procese educaționale de bună calitate în condițiile unor provocări socio-culturale majore cum sunt cele menționate la începutul acestei note (masificarea învățământului universitar și competiția pe piața muncii).

Bibliografie

Vlăsceanu, Lazăr, *Asigurarea calității în educație. Masa rotundă „Noi politici în domeniul învățământului superior și cercetării științifice din România“ UNESCO-CEPES, București, 22 martie 2005*; www.ad-astra.ro/library/papers/vlasceanu.pdf.

Consiliul Academic al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi“ din Iași, coord. Mihail Voicu, *Manualul procedurilor pentru evaluarea și asigurarea calității. Ed. Politehnicum (ISBN 978-973-621-179-9), Iași, 2008*; www.tuiasi.ro/prodid/manualul_procedurilor/Manualul_procedurilor.htm.

Metodologia de evaluare externă, a standardelor, a standardelor de referință și a listei indicatorilor de performanță a Agenției Române de Asigurare a Calității în Învățământul Superior, aprobată prin HG nr. 1418/11.10.2006; www.aracis.ro/uploads/164/Methodologie_de_evaluare_externa.pdf.

Registrul de evaluatori al ARACIS, http://www.aracis.ro/uploads/287/Registrul_de_evaluatori_pe_domenii.pdf

⁵ Vlăsceanu, Lazăr, *op. cit.*, Consiliul Academic al Universității Tehnice „Gheorghe Asachi“ din Iași, *op. cit.*